

Review module

Tolerantie

Huis van Erasmus

Dieuwertje de Graaff & dr. Bram Eidhof

Mei 2021

Wibautstraat 131D, 1091 GL, Amsterdam
www.bureaucommonground.nl

Inhoudsopgave

Aanleiding	3
Beschrijving	4
Evaluatie	6
De blik vooruit	14

Aanleiding

Burgerschapsonderwijs is *hot*. In vrijwel alle Europese landen staat burgerschapseducatie hoog op de politieke agenda (Eurydice 2017). In reactie op ontwikkelingen die de democratie, rechtsstaat en een vreedzame manier van samenleven bedreigen - zoals *fake news*, toenemende polarisatie en individualisering - nemen overheden het initiatief tot verbeterde wetgeving. Nederland vormt daarop geen uitzondering. Met het wetsvoorstel *Verduidelijking Burgerschapsopdracht* en de herziening van het curriculum stelt het kabinet in de toekomst strengere eisen aan scholen.

Scholen zien burgerschapsonderwijs doorgaans ook als een belangrijk doel van het onderwijs. Tegelijkertijd constateert de Inspectie van het Onderwijs in opeenvolgende jaren dat het aanbod vaak nog weinig planmatig en doelgericht is. Scholen zoeken dan ook ondersteuning bij het realiseren van de burgerschapsopdracht. Daarom heeft stichting Huis van Erasmus een leergang ontwikkeld, met modules en gastdocenten. Stichting Huis van Erasmus heeft bureau Common Ground gevraagd om een korte review van de module Tolerantie. Deze review bestaat uit een beschrijving van de module Tolerantie, een evaluatie en een overzicht van kansen en aanbevelingen.

Beschrijving

De module Tolerantie is een van 12 modules die het Huis van Erasmus aanbiedt, waarvan er 6 in ontwikkeling zijn. De modules – ook wel bouwstenen genoemd – kunnen volgens de website in 1 tot 3 lessen worden gegeven. Daarbij kunnen scholen gebruik maken van gastdocenten van het Huis van Erasmus, tegen een geringe compensatie.

Op dit moment zijn een of meerdere bouwstenen door twee scholen gebruikt: een basisschool en een praktijkschool. De module Tolerantie is net als de andere modules gericht op gebruik in groep 7 en 8 van het primair onderwijs en klas 1 en 2 van het voortgezet onderwijs. De ambitie is om de modules uiteindelijk ook geschikt te maken voor andere leerjaren in het primair en voortgezet onderwijs, en zelfs voor volwassenen.¹ De module kan gebruikt worden in combinatie met activerende werkvormen.

Uitgangspunten module Tolerantie

Voor het beoogd gebruik van de module Tolerantie hanteert stichting Huis van Erasmus een aantal uitgangspunten:

1. Elke leraar en docent, ongeacht vakinhoudelijke kennis of ervaring, zou de module moeten kunnen geven op basis van de verstrekte materialen.
2. Hieruit volgt dat elke leerling binnen de beoogde doelgroep de inhoud van de module zou moeten kunnen begrijpen.
3. Het voornaamste doel van de modules, inclusief de module Tolerantie, is dat leerlingen leren om een eigen moreel kompas te ontwikkelen.² Daarnaast worden er verschillende leerdoelen benoemd, zoals dat leerlingen:
  - a. met elkaar in gesprek durven gaan, zich veilig voelen
  - b. verschillen leren accepteren
  - c. zich bewust worden hun eigen houding en het effect daarvan op anderen
  - d. zich leren verplaatsen in een ander
4. Daarbij is het uitgangspunt om zo min mogelijk te moraliseren.

---

¹ Interview met Louise Langelaan en Sander van Reedt Dortland (dd 13 april 2021), stichting Huis van Erasmus.

² Ibid.

De module is nog niet onderzocht op effectiviteit. De testscholen hebben wel feedback gegeven op basis van hun eerste ervaringen met de modules.

Materialen

De materialen bestaan uit een Powerpointpresentatie voor de module, en twee documenten die bij elke module kunnen worden ingezet, namelijk een set activerende werkvormen en begeleidende teksten voor de leraar. De Powerpointpresentatie bestaat uit dia's met citaten van Erasmus, vragen die discussie en dialoog uitlokken, tekst, foto's en filmpjes. De teksten wisselen algemene uitleg af met citaten en voorbeelden, filosofische vragen en toepassingsvragen. De toepassingsvragen spelen in op de context en leefwereld van leerlingen. De lessen worden elk afgesloten met een evaluatie.

Context: welke probleem adresseert de module Tolerantie?

Scholen vinden burgerschapsvorming in meerderheid een van de belangrijkste doelen van het onderwijs. Dat zijn ze ook verplicht, via de kerndoelen van verschillende vakken en vanwege de Wet actief burgerschap en sociale integratie (artikel 8.3 WPO en artikel 17 WVO). Daarnaast anticiperen steeds meer scholen op het wetsvoorstel Verduidelijking Burgerschapsopdracht, dat op 8 juni in de Eerste Kamer in stemming wordt gebracht.

Tegelijkertijd ervaren scholen burgerschapsonderwijs als een relatief nieuwe taak. Een taak die bovendien niet altijd een duidelijk eigenaar heeft binnen de school. Het is immers geen eindexamenvak. Scholen kiezen vaak een combinatie van projecten, excursies en integratie met vakken als curriculaire aanpak van burgerschapsonderwijs. Het zwaartepunt ligt soms bij een vak (zoals Maatschappijleer, of zelfs een apart vak burgerschap in de onderbouw), soms bij meerdere vakken (vaak de Mens- en Maatschappijvakken), en soms wordt een zogenaamde *whole school approach* gekozen, waarbij ieder vak een bijdrage levert aan burgerschapsonderwijs.

Tegelijkertijd kampt het onderwijs met een hoge werkdruk en zogenaamde curriculaire overladenheid. Scholen ervaren dat ze veel moeten, en hebben relatief weinig tijd voor de ontwikkeling van hun onderwijs. Voor burgerschapsonderwijs zijn er programma's en projecten beschikbaar in het primair en voortgezet onderwijs, maar worden nog relatief weinig lesmethodes gebruikt. Op die situatie speelt het Huis van Erasmus in.

Evaluatie

In dit onderdeel van de review evalueren we de module, inclusief de activerende werkvormen en begeleidende tekst. Daarbij baseren we ons op de materialen, de website, gesprekken met de stichting en een evaluatie van een van de testscholen. We bespreken eerst de sterke punten en benoemen vervolgens de ontwikkelpunten. Ten slotte geven we een overzicht van wetenschappelijke inzichten over wat werkt in relatie tot burgerschapsonderwijs, en passen deze toe op de bouwsteen Tolerantie.

Sterke punten

De module kent een aantal sterke punten, zowel inhoudelijk als didactisch. We zetten ze hier op een rij.

1. Samen verkennen van het begrip tolerantie

Meer dan alleen kennisoverdracht in relatie tot het begrip tolerantie, stelt de module leraren en leerlingen in staat om samen te verkennen wat het begrip tolerantie betekent. In algemene zin, maar ook in toepassing op hun eigen leven. Zo krijgt het begrip betekenis voor leerlingen, en biedt de discussie over concrete situaties en voorbeelden de gelegenheid om tot een scherper begrip van tolerantie te komen.

2. Een (positief) normatief uitgangspunt, met ruimte voor eigen invulling

Goede burgerschapslessen kenmerken zich door een veilig, open klasklimaat, waarin leerlingen de ruimte voelen om hun eigen perspectief te delen, ook wanneer dat afwijkt van de norm. De module Tolerantie laat een soortgelijke opzet zien. Het normatieve uitgangspunt bestaat uit acceptatie van verschillen en rekening houden met elkaar, en biedt daarmee een veilige basis terwijl er tegelijkertijd de ruimte is om eigen perspectieven te verkennen. Analooeg daaraan wordt er een kennisbasis aangereikt, waar leraren en leerlingen vervolgens zelf op voort kunnen bouwen. Leerlingen die de lessen hebben gehad, geven ook aan de ruimte voor discussie te waarderen.

3. Voorbeelden en verwerkingsopdrachten

Een didactisch sterk punt is dat de lessen doorspekt zijn met voorbeelden en verwerkingsopdrachten. Dat is wenselijk en noodzakelijk. Leerlingen komen in de module

namelijk relatief abstracte begrippen tegen zoals verdraagzaamheid, welwillendheid en vrijheid van meningsuiting. Die begrippen vereisen niet alleen uitleg, maar ook concrete voorbeelden en verwerking, zowel in het primair als het voortgezet onderwijs.

4. Afwisseling in materiaal – niet alleen tekst, ook foto's en filmpjes

Daarnaast kent het materiaal afwisseling in modaliteit, door het gebruik van tekst, filmpjes en foto's. Dat maakt het materiaal makkelijk te verwerken voor leerlingen met verschillende niveaus van taalbeheersing. Zij die delen van de tekst niet begrijpen, kunnen enige houvast ontlenen aan de illustraties en filmpjes.

5. Van historisch naar hier en nu

De onderwerpen waarin (in)tolerantie een rol speelt, zijn vaak emotioneel beladen en soms controversieel. Daardoor kunnen leerlingen gevoelens van schuld en schaamte ontwikkelen. Zulke gevoelens kunnen ertoe leiden dat leerlingen zich terugtrekken uit een discussie of defensief reageren. Daarbij kan het helpen om historische parallellen te benadrukken voordat de actuele kwestie wordt aangesneden. De module doet dat expliciet en meermaals.

Ontwikkelpunten

Naast sterke punten kent de module ook een aantal ontwikkelpunten. Die zetten we hier op een rij:

1. Integratie van onderdelen

De module veronderstelt op dit moment enige voorkennis over de persoon Erasmus. Een (optionele) dia aan het begin van de module kan daarbij behulpzaam zijn, omdat leerlingen zich anders afvragen waarom Erasmus zo prominent terugkomt in de lessen. De module kan verder aan integratie winnen door specifieke bij tolerantie horende activerende werkvormen toe te voegen, inclusief informatie over de duur van de werkvormen en de geschiktheid voor verschillende niveaus en klassen. Gegeven de beperkte tijd die leraren vaak hebben voor het voorbereiden van hun lessen, raden we aan zoveel mogelijk drempels voor gebruik te verwijderen en waar mogelijk alles in de presentatie te integreren.

2. *Aantrekkelijkheid van de opmaak*

Docenten Lydia Pfahl en Eline van den Berg geven aan dat de opmaak van de module enigszins gedateerd is en verbeterd kan worden. De module kan aantrekkelijker worden gemaakt door gebruik van een moderne template en meer consistente uitlijning. Daarnaast bevatten sommige slides nu veel tekst, bijvoorbeeld meerdere verwerkingsvragen of citaten van Erasmus. Veel tekst op de slides kan overweldigend zijn.

3. *Conceptuele samenhang expliciteren*

De twee lessen over tolerantie bevatten relatief veel concepten en doelstellingen, zeker gezien de beschikbare tijd. Hoewel die ambitie lovenswaardig is, is het de vraag of al deze doelstellingen in twee lessen zo goed behandeld kunnen worden dat ze beklijven. Dat kan onderzocht worden. In algemene zin raden we aan om de conceptuele, onderlinge samenhang tussen concepten en begrippen te expliciteren. Dat kan bijvoorbeeld door een kapstok te gebruiken. Aan de hand van een concrete situatie kunnen begrippen als tolerantie, ruzie, roddelen, elkaar aanspreken, vergevingsgezindheid, en vrijheid van religie worden toegelicht. Voor het begrip van leerlingen helpt het wanneer de onderlinge relaties tussen deze begrippen worden geëxpliciteerd. Daarbij kan bijvoorbeeld onderscheid gemaakt worden tussen een beschrijving van de situatie (wat is er aan de hand?), een analyse (wat vinden we ervan?) en handelingsperspectieven (wat kunnen we doen?). Een relatief eenvoudige manier om te evalueren of leerlingen de begrippen na de les beheersen, is om een afsluitende quiz in te zetten, bijvoorbeeld met software als Kahoot.

4. *Let goed op de toegankelijkheid van de citaten en benodigde voorkennis*

Sommige citaten kunnen uitdagend zijn voor een leerling uit groep 8 of een vmbo 2 leerling. Bijvoorbeeld het citaat: 'Sommige dingen moeten door de vingers gezien worden. Welwillendheid zal welwillendheid uitlokken.' De presentatie veronderstelt ook op andere onderdelen enige voorkennis, zoals wanneer het gaat over godsdienstoorlogen.

5. *Kritisch denken en een eigen moreel kompas ontwikkelen*

Wanneer het belangrijkste leerdoel is om een eigen moreel kompas te ontwikkelen en leerlingen kritisch te laten denken, kan het interessant zijn om de vraag op te werpen of Erasmus ook ergens ongelijk had. Bijvoorbeeld met een vraag als: Gelden zijn principes nog steeds? En is er soms een verschil tussen hoe iets zou moeten werken en hoe het werkt, in hoe we met elkaar omgaan? Kunnen we dat verschil overbruggen?

6. Aanvulling van de begeleidende teksten

De huidige begeleidende teksten geven uitleg over de inhoud van de module Tolerantie. Aandacht voor welke situaties en gesprekken er in de klas kunnen ontstaan tijdens de lessen en hoe je daar als leraar op kan spelen zou de module nog geschikter maken voor leraren die niet gewend zijn om over dit soort onderwerpen les te geven. Denk daarbij bijvoorbeeld aan tips voor het bevragen van leerlingen en het faciliteren van een open dialoog. Dit soort tips en vaardigheden kunnen ook gemodelleerd worden aan leraren tijdens een gastles of aan bod komen tijdens een workshop van Huis van Erasmus voor leraren.

Wat werkt goed binnen burgerschapsonderwijs?

Hierboven is vanuit de inhoud en algemeen didactisch oogpunt gekeken naar de sterke en ontwikkelpunten van de bouwsteen Tolerantie. In dit volgende stuk lichten we een aantal kenmerken van effectief burgerschapsonderwijs toe. Uit onderzoek blijkt dat burgerschapsonderwijs goed werkt als er sprake is van een open klasklimaat, als leerlingen intrinsiek gemotiveerd zijn en als de stof aansluit bij de leefwereld van leerlingen. Onderstaande tabel geeft een samenvatting van hoe de bouwsteen Tolerantie scoort op deze drie categorieën. Ieder punt wordt hieronder verder toegelicht, en waar nodig voorzien van praktische tips en handvatten.

	Sterke punten	Ontwikkelpunten
Open klasklimaat	<ol style="list-style-type: none"> 1. Positief normatief uitgangspunt. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Betrek alle leerlingen in het gesprek. 2. Zie de leraar als rolmodel. 3. Spreek omgangsvormen af.
Motivatie	<ol style="list-style-type: none"> 1. De leefwereld van leerlingen centraal. 2. Gebruik van activerende werkvormen. 3. De leerling heeft regie. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Houd het simpel. 2. Formuleer duidelijke lesdoelen.
Aansluiting bij de leefwereld van leerlingen	<ol style="list-style-type: none"> 1. Relevante, prikkelende vragen. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Geef concrete voorbeelden.

I. Open klasklimaat

Burgerschapsonderwijs gedijt in een open klasklimaat, waarbij de relatie tussen leraar en leerlingen goed en vertrouwd is en leerlingen de veiligheid voelen om hun perspectieven te delen, ook als deze afwijken van de norm (Geboers et al. 2013).

Sterk punt

1. *Positief normatief kader.*

Zoals hierboven in het overzicht van sterke punten is genoemd biedt de bouwsteen Tolerantie een positief normatief kader, waarbij verschillen expliciet gewaardeerd worden. Dat draagt bij aan een veilige, open sfeer. Daarbinnen hebben leerlingen de ruimte en vrijheid om van gedachten te wisselen over de grenzen van tolerantie.

Ontwikkelpunten

1. *Betrek alle leerlingen bij het gesprek.*

In sommige klassen domineert een groepje leerlingen het gesprek. Soms vanuit enthousiasme, maar soms ook omdat de sfeer onveilig is. Als het gesprek vooral plenair plaatsvindt kan dat ertoe leiden dat niet alle leerlingen aan het woord komen. Om ervoor te zorgen dat alle leerlingen meedoen aan het gesprek over tolerantie, kan de bouwsteen expliciet aansturen op andere vormen van discussie voeren. Bijvoorbeeld door leerlingen in kleinere groepjes in gesprek te laten gaan over de vragen, of voorafgaand aan een plenair gesprek leerlingen in duo's te laten Denken, Delen en Uitwisselen (DDU).

2. *Zie de leraar als rolmodel.*

In de bovenbouw van het PO en de onderbouw van het VO heeft de leraar vaak de functie van een rolmodel. Geef leraren in de begeleidende teksten tips mee voor hoe zij het meest uit die rol kunnen halen. Bijvoorbeeld door hun eigen ervaringen met tolerantie, roddelen of opstoken te delen. Een open en kwetsbare houding van de leraar kan ertoe leiden dat leerlingen dat voorbeeld volgen en dat de discussie meer diepgang krijgt.

3. *Bepaal samen met je klas spelregels voor de dialoog.*

Gesprekken over tolerantie kunnen zorgen voor hoogoplopende emoties. Daarom kan het goed zijn om met de klas voorafgaand aan de dialoog een aantal spelregels af te spreken voor de dialoog. Hierbij kun je denken aan spelregels als: we luisteren naar elkaar, als we elkaar niet begrijpen vragen we door, we schelden niet, we spelen niet op de man etc. Door deze spelregels niet normatief op te leggen, maar samen

met de leerlingen te formuleren, vergroot je de kans dat deze breed gedragen worden. Hiermee wordt de vrijheid en openheid binnen de dialoog niet beknot, maar draag je wel zorg voor de veiligheid en verbondenheid in de klas.

II. Motivatie

Uit onderzoek blijkt dat leerlingen gemotiveerd leren als zij autonomie, competentie en relatie ervaren. Dit heet de zelfdeterminatietheorie en is bedacht door de wetenschappers Ryan en Deci (1985). Autonomie houdt in dat leerlingen iets te zeggen hebben over de manier waarop zij leren. Bijvoorbeeld omdat zij zelf kunnen kiezen waar hun spreekbeurt of essay over gaat, of omdat zij binnen een samenwerkingsopdracht zelf de rollen kunnen verdelen. Competentie houdt in dat leerlingen uitgedaagd worden, zonder dat zij zich overweldigd voelen. Duidelijke doelen en begeleiding helpen daarbij. Ten derde houdt relatie in dat leerlingen een goede en vertrouwde band hebben met zowel leraar als elkaar (Eidhof 2020).

Sterke punten

1. *De leefwereld van leerlingen centraal.*

Doordat leerlingen en leraar het begrip tolerantie toepassen op hun eigen leven en daarover in dialoog gaan, wordt er gewerkt aan onderling begrip en de relatie. Dat zorgt voor motivatie bij leerlingen.

2. *Gebruik van activerende werkvormen.*

Dat geldt ook voor de activerende werkvormen, die inzetten op plezier en verdere kennismaking tussen de leerlingen en leraar. Zoals hierboven bij 'Ontwikkelpunten' is aangegeven, kan worden overwogen om de activerende werkvormen een vast onderdeel van de module te maken.

3. *De leerling heeft de regie.*

In het gesprek dat ontstaat over tolerantie zijn leerlingen leidend. In de begeleidende teksten voor leraren wordt dat benadrukt. Zo hebben leerlingen een mate van autonomie over het gesprek en de thema's die daarbinnen worden behandeld, en dat werkt motiverend.

Ontwikkelpunten

1. *Houd het simpel.*

De bouwsteen Tolerantie bevat een aantal complexe citaten en veronderstelt op een aantal vlakken voorkennis. Dat kan ertoe leiden dat sommige leerlingen die niet mee kunnen komen afhaken. Om te zorgen dat alle leerlingen competentie ervaren, kan worden overwogen om de citaten te parafraseren, of daar een kleinere selectie van te maken.

2. *Formuleer duidelijke lesdoelen.*

Veel leerlingen zijn gewend om de les te beginnen met een aantal lesdoelen, die begrijpelijk en vanuit de leerling worden geformuleerd. Dat benoemen de leraren van Accent Praktijkonderwijs Hoogvliet ook in hun evaluatie. Als leerlingen inzicht krijgen in de doelen die ze behaald hebben, kan dat bijdragen aan hun gevoel van competentie.

III. Aansluiting bij leefwereld leerlingen

Burgerschapsonderwijs gaat leven voor leerlingen als het niet abstract is, maar concreet en herkenbaar. Daarbij is het de taak van het onderwijs om leerlingen uit te nodigen om abstracte begrippen en processen toe te passen op hun eigen leven en ervaringen (Inspectie van het Onderwijs 2016).

Sterk punt

1. *Relevante, prikkelende vragen.*

De bouwsteen Tolerantie stelt relevante en interessante vragen aan leerlingen, bijvoorbeeld over roddelen; 'Als er vervelende dingen over iemand worden verteld, wat doe jij dan?' Een ander mooi voorbeeld is de paradox van wederkerig respect. Leerlingen kunnen zo op een persoonlijke en aansprekende manier aan de slag met het thema tolerantie.

Ontwikkelpunt

1. *Geef concrete voorbeelden.*

Open vragen stellen aan leerlingen kan heel goed werken, maar in sommige groepen zullen de leerlingen iets meer ondersteuning of context nodig hebben om in gesprek te gaan over het thema tolerantie. Als (onervaren) leraren die context of voorbeelden ter plekke moeten verzinnen, kan dat een zware wissel trekken.

Overweeg zelf wat concrete voorbeelden toe te voegen aan de bouwsteen. In plaats van de vraag 'Kun je een voorbeeld geven van iets wat je echt niet kunt maken en iets dat iedereen zelf maar moet weten' kunnen leerlingen reageren op voorbeelden, stellingen of casussen om vervolgens met elkaar in dialoog te gaan. Deze voorbeelden kunnen bijvoorbeeld te maken hebben met het klaslokaal: (niet) je huiswerk maken, andere kinderen afleiden, pesten, enzovoort.

De blik vooruit

Stichting Huis van Erasmus wil graag in het hele Nederlandse onderwijs impact maken. Dat is een grote ambitie. In deze sectie beschrijven we daarom strategische kansen en aanbevelingen.

Burgerschapsonderwijs krijgt steeds meer aandacht. In gemeentelijk beleid, maar ook in wetgeving. Op dit moment benoemt de stichting Huis van Erasmus dat de bouwstenen anticiperen op de herziening van het curriculum. Het is nog de vraag of de herziening doorgaat. Wanneer dat het geval is, zullen scholen daar op z'n vroegst pas op vier jaar iets van merken.

Daarom raden we aan in te spelen op een andere ontwikkeling, namelijk het wetsvoorstel Verduidelijking Burgerschapsopdracht. Dat gaat naar verwachting vanaf 1 september 2021 in. Het is kansrijk om in te spelen aan behoeftes die scholen hebben in relatie tot deze wet.³ In algemene zin raden we aan om bij scholen te inventariseren op welke wijze ze de modules in hun curriculum zouden willen laten passen. Hebben ze een voorkeur voor het gebruik bij specifieke vakken, of juist in projectvorm? En werken de lessen even goed voor elk niveau, of moeten daar varianten voor gemaakt worden? Wanneer daar rekening mee wordt gehouden, is de kans groter dat scholen gebruik willen maken van de modules.

Daarbij is het verstandig om les- en leerdoelen te expliciteren. Van scholen wordt met het wetsvoorstel Verduidelijking Burgerschapsopdracht immers verwacht een samenhangend en doelgericht aanbod te formuleren, waarbij sommige scholen overwegen om een doorlopende leerlijn te maken. Wanneer stichting Huis van Erasmus expliciet maakt welke leerdoelen zij nastreeft en realiseert met de bouwstenen, zullen scholen sneller geneigd zijn er gebruik van te maken. Het kan helpen om in te spelen op gangbare en voor scholen herkenbare burgerschapscompetenties. In algemene zin geldt dat er een spanningsveld is tussen wat scholen primair willen (een goede invulling van hun burgerschapsonderwijs) en het centraal stellen van de historische figuur Erasmus. Daar hebben andere aanbieders van burgerschapsmaterialen mogelijk een relatief voordeel in de perceptie van scholen.

Tot slot kan het Huis van Erasmus zich onderscheiden door evidence-informed te gaan werken, bijvoorbeeld met de eerder beschreven uitgangspunten Evidence informed

---

³ Voor een korte samenvatting van deze wet, zie <https://www.bureaucommonground.nl/blog/explainer-de-nieuwe-wet-over-burgerschapsonderwijs-en-wat-je-er-als-school-mee-moet>

betekent dat er bij het ontwerpen en geven van onderwijs gebruik gemaakt is van wetenschappelijk gevalideerde theorieën of uitgangspunten, in dit geval ten aanzien van burgerschapsonderwijs. In tegenstelling tot evidence based zijn de materialen of het onderwijs zelf nog niet wetenschappelijk geëvalueerd. Met een aanpak die evidence informed is houden leraren ruimte om hun lessen aan te passen aan de specifieke behoeftes en context van hun klas en school. Aangezien steeds meer partijen buiten het onderwijs een burgerschapsonderwijsaanbod ontwikkelen, kan dat onderscheidend zijn. Daarnaast is evidence-informed werken en evalueren of de leerdoelen ook behaald worden in lijn met de missie van stichting Huis van Erasmus – het gaat immers niet om de lessen op zich, maar om de ontwikkeling die leerlingen doormaken. Daar goed zicht op hebben is essentieel. Dat kan het beste in samenwerking met scholen.

Deze review is afgesloten met een gesprek tussen Sander van Reedt Dortland en Bram Eidhof en Dieuwertje de Graaff van bureau Common Ground. Namens Stichting Huis van Erasmus sprak Sander de intentie uit om de ontwikkelpunten uit deze review te gaan adresseren.